Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Ετήσια Έκθεση 2011

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό σημείωμα Επιτρόπου Διοικήσεως	2
Εισαγωγικό σημείωμα Προϊστάμενου Ανεξάρτητης Πρόληψης των Βασανιστηρίων	5
Αρμοδιότητες της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων	7
Δράσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων	12
1. Σχέδιο Δράσης για το έτος 2011	13
2. Συνθήκες κράτησης σε Αστυνομικά Κρατητήρια – Άσκηση δικαιωμάτων κρατουμένων – Εισηγήσεις της Αρχής	18
3. Συνθήκες κράτησης στις Κεντρικές Φυλακές– Εισηγήσεις της Αρχής	27
4. Συνθήκες περιορισμού στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αθαλάσσας – Εισηγήσεις της Αρχής	34
5. Συνεργασία με τις αρμόδιες για χώρους κράτησης αρχές	43
6. Συστημικές Παρεμβάσεις για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων	45
7. Διεθνής Δράση	49
8. Συμμετοχή σε συνέδρια στην Κύπρο	53
Σχέδιο Δράσης για το έτος 2012	55
Μελλοντικές προκλήσεις – Στελέχωση της Αρχής	60

Εισαγωγικό σημείωμα Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί σημαντικό άξονα της αποστολής του Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Το 2011 είναι το πρώτο έτος δραστηριοποίησης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων, μετά την κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου. Η εμπειρία που συσσώρευσε η Αρχή στον πρώτο χρόνο δράσης της επιβεβαιώνει ότι, πράγματι, υπάρχουν κενά και αδυναμίες στο σύστημα προστασίας των προσώπων που στερούνται την ελευθερία τους. Περαιτέρω, διαπιστώνεται σημαντική απόκλιση μεταξύ του υφιστάμενου προστατευτικού θεσμικού πλαισίου και της πραγματικής κατάστασης των φυλακών και των κρατητηρίων.

Προβλήματα υπάρχουν, επίσης, στην προστασία των ψυχικά ασθενών και των ατόμων που διαβιούν σε ιδρύματα, επειδή οι ιδιάζουσες συνθήκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους καθώς και η περιορισμένη θεατότητα των χώρων όπου διαβιούν, τους καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτους σε καταχρήσεις. Χρόνιες αδυναμίες παρατηρούνται και στην περίπτωση των υπό απέλαση αλλοδαπών λόγω της μακρόχρονης κράτησης τους σε Αστυνομικά Κρατητήρια υπό ιδιαίτερα δυσμενείς και απάνθρωπες συνθήκες.

Με τη δημιουργία ενός νέου ανεξάρτητου θεσμού πρόληψης των βασανιστηρίων ενισχύεται σημαντικά το οπλοστάσιο πρόληψης και καταπολέμησης της κακομεταχείρισης προσώπων και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό το γεγονός ότι κατά το 2011 επιτεύχθηκε στενή συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές, που φαίνεται να αντιλαμβάνονται τον σημαντικό ρόλο που επιτελεί ο Επίτροπος Διοικήσεως στα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Δυστυχώς, δεν ισχύει το ίδιο όσον αφορά την συνεργασία με το Τμ. Φυλακών για την απρόσκοπτη πρόσβαση στο χώρο των Κεντρικών Φυλακών. Οι προσπάθειες παρακώλυσης της άσκησης των αρμοδιοτήτων του Επιτρόπου από το Τμ. Φυλακών καταγράφονται με λεπτομέρεια στην παρούσα Έκθεση.

Τα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία της δράσης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων καθώς και η εκτενής αναφορά στις δραστηριότητες που ανέπτυξε στα ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των προσώπων που στερούνται την ελευθερία τους, δημοσιεύονται στην πρώτη Ετήσια Έκθεση της, η οποία υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 12 του Περί της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης (Προαιρετικό Πρωτόκολλο) Κυρωτικού Νόμου (Ν.2 (ΙΙΙ)/2009).

Η υποβολή της παρούσας Έκθεσης, πέρα από την ετήσια κατάθεση της δράσης της Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων, αποσκοπεί στον εμπλουτισμό της συζήτησης και του προβληματισμού για την υποβολή προτάσεων προς την κατεύθυνση της εξεύρεσης συνθετικών λύσεων σε έναν κρίσιμο τομέα προστασίας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Λευκωσία, 7 Μαΐου 2011

Ελίζα Σαββίδου
Επίτροπος Διοικήσεως και
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Εισαγωγικό σημείωμα Προϊστάμενου της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Η απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης σε μια σειρά διεθνών συμβάσεων αναδεικνύει την ιδιαίτερη απαξία που αποδίδεται στις πράξεις αυτές από τη διεθνή κοινότητα. Και τούτο επειδή η κακομεταχείριση θίγει τον πυρήνα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αποτελεί καίριο πλήγμα στο οικοδόμημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι εξουσιαστικές σχέσεις που αναπτύσσονται σε συνθήκες κράτησης θέτουν αυτόματα υπό δοκιμασία τις θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς γεννούν δυνητικά καταχρήσεις, βία και αυθαιρεσία. Όταν, μάλιστα, καταγγέλλονται περιστατικά βίας εντός των χώρων κράτησης δεν είναι λίγες οι φορές που διαπιστώνεται ανεπαρκής ή πλημμελής διερεύνηση τους, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα καθεστώς ατιμωρησίας που αναπαράγει τέτοια περιστατικά.

Σε ότι αφορά την Κύπρο, τα προβλήματα και οι κίνδυνοι επιτείνονται επειδή η στέρηση της ελευθερίας συχνά συνδυάζεται με υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης, όπως συμβαίνει με τις φυλακές και τα αστυνομικά κρατητήρια. Παρατηρείται, μάλιστα, ότι οι υποβαθμισμένες συνθήκες κράτησης συνυπάρχουν, κατά κανόνα, με ανεξέλεγκτα φαινόμενα ανομίας και αδιαφάνειας και με προσπάθειες επιβολής της ευταξίας μέσω του αδικαιολόγητου περιορισμού κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Τα πιο

πάνω έχουν κατ' επανάληψη επισημανθεί σε εκθέσεις διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών.

Η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων διαθέτει σημαντική ευελιξία για ανάπτυξη πολυεπίπεδων δράσεων προληπτικού χαρακτήρα και υποβολής προτάσεων για οργανωτικές και νομοθετικές ρυθμίσεις σε ό,τι αφορά τη λειτουργία των χώρων κράτησης ή ιδρυματικής διαβίωσης.

Η εμπλοκή της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων στα ζητήματα κράτησης προσώπων αποδεικνύει ότι η προάσπιση των αρχών δίκαιης μεταχείρισης των κρατουμένων και η απαίτηση λογοδοσίας των αρμόδιων αρχών, πέρα από το ότι απηχεί μια παγιωμένη ευρωπαική και διεθνή πρακτική, λειτουργεί ως εγγύηση κοινωνικού ελέγχου των χώρων εγκλεισμού προσώπων και βελτίωσης των συνθηκών κράτησης τους.

Άριστος Τσιάρτας
Προϊστάμενος Ανεξάρτητης Αρχής
Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Αρμοδιότητες της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Αρμοδιότητες της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Η Κύπρος κύρωσε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση των Βασανιστηρίων με τους Νόμους 235/90, 35(III)/90 και 36(III)/2002.

Στη συνέχεια, με το Νόμο 2(III)/2009, που τέθηκε σε ισχύ με τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Δημοκρατίας στις 27 Μαρτίου 2009, η Κύπρος κυρώνει το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στην ως άνω Σύμβαση.

Σκοπός του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου είναι η δημιουργία ενός συστήματος τακτικών επισκέψεων, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, σε τόπους όπου άτομα στερούνται της ελευθερίας τους με κύρια επιδίωξη την πρόληψη των βασανιστηρίων.

Για το σκοπό αυτό, το Προαιρετικό Πρωτόκολλο, στο οποίο έχει προσχωρήσει η Κύπρος, προνοεί τα ακόλουθα:

(α) Τη σύσταση δεκαμελούς Υποεπιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, ως διεθνές σώμα, στο οποίο τα κράτη-μέρη θα πρέπει να εξασφαλίζουν πρόσβαση σε τόπους στέρησης της ελευθερίας για τη διενέργεια επισκέψεων και να παρέχουν κάθε απαραίτητη πληροφορία.

Από την πλευρά της, η Υποεπιτροπή έχει το καθήκον να συμβουλεύει και να υποστηρίζει με οποιοδήποτε τρόπο της ζητηθεί ή κρίνει σκόπιμο τους εθνικούς φορείς πρόληψης, που ιδρύονται βάσει του Πρωτοκόλλου.

(β) Την εγκαθίδρυση εθνικού φορέα για την πρόληψη των βασανιστηρίων. Ως τέτοιος φορέας πρόληψης καθορίστηκε με τον παραπάνω κυρωτικό Νόμο ο Επίτροπος Διοικήσεως.

Οι κυριότερες πρόνοιες του Κυρωτικού Νόμου που αφορούν στον Επίτροπο Διοικήσεως είναι οι εξής :

(1) Ο Επίτροπος Διοίκησης ορίζεται ως το εθνικό σώμα επισκέψεων που προβλέπεται στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο και ο οποίος θα ενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου.
(2) Για την εκπλήρωση του ρόλου του, ο Επίτροπος Διοίκησης εξουσιοδοτείται να επισκέπτεται ελεύθερα σε τακτικά χρονικά διαστήματα τους τόπους κράτησης με σκοπό τον έλεγχο σεβασμού προς τις πρόνοιες της Σύμβασης.
(3) Κατά τις εν λόγω επισκέψεις, ο Επίτροπος Διοικήσεως δικαιούται να έχει ελεύθερη πρόσβαση σε όλους τους χώρους και εγκαταστάσεις κάθε τόπου κράτησης και να έχει εμπιστευτικές κατ' ιδίαν συνεντεύξεις με οποιοδήποτε πρόσωπο κρίνει σκόπιμο.
(3) Καθίσταται υποχρεωτικό για τις αρμόδιες αρχές τους κράτους να παραχωρούν στον Επίτροπο τις πληροφορίες που καταγράφονται στο Πρωτόκολλο.
(4) Μετά το πέρας κάθε επίσκεψης, ο Επίτροπος συντάσσει Έκθεση στην οποία καταγράφονται τα συμπεράσματα και οι εισηγήσεις του.

Ακολούθως, κάθε αρμόδια αρχή για τόπο κράτησης υποχρεούται να υποβάλλει έκθεση για τα μέτρα που τυχόν πήρε με βάση την έκθεση ή τις συστάσεις του Επιτρόπου.

(5) Ο Επίτροπος εξουσιοδοτείται να υποβάλλει εισηγήσεις για βελτίωση της νομοθεσίας και να εκφράζει απόψεις στη Βουλή των Αντιπροσώπων κατά την εξέταση σχετικών νομοσχεδίων.

(6) Επιβάλλεται όπως ο Επίτροπος Διοίκησης φέρει σε γνώση του Γενικού Εισαγγελέα της Δημοκρατίας και της Ανεξάρτητης Αρχής Διερεύνησης Ισχυρισμών και Παραπόνων κατά της Αστυνομίας περιπτώσεις ισχυρισμών κρατουμένων για πράξεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

(7) Προβλέπεται η υποβολή Ετήσιας Έκθεσης από τον Επίτροπο Διοίκησης στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, την οποία κοινοποιεί προς το Υπουργικό Συμβούλιο, τη Βουλή των Αντιπροσώπων και το Γενικό Εισαγγελέα της Δημοκρατίας, και ακολούθως τη δημοσιεύει.

(8) Προβλέπεται ότι ο Επίτροπος θα έχει το απαραίτητο προσωπικό σύμφωνα με τις διατάξεις των Περί Επιτρόπου Διοικήσεως Νόμων ή και οποιοδήποτε πρόσθετο προσωπικό από λειτουργούς των οποίων τα προσόντα και οι όροι υπηρεσίας καθορίζονται σε κανονισμούς που εγκρίνονται από το Υπουργικό Συμβούλιο και τη Βουλή των Αντιπροσώπων.

Με την κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου, διευρύνονται σημαντικά οι αρμοδιότητες του Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως. Μέχρι σήμερα, ο Επίτροπος Διοικήσεως επισκεπτόταν χώρους κράτησης, εξασφάλιζε πληροφορίες και υπέβαλλε Εκθέσεις στα πλαίσια της διερεύνησης ενός ατομικού παραπόνου.

Βάσει των νέων του αρμοδιοτήτων, ο Επίτροπος εξουσιοδοτείται να επισκέπτεται ελεύθερα τους χώρους όπου άτομα στερούνται της ελευθερίας τους, με σκοπό την παρατήρηση και καταγραφή των γενικότερων συνθηκών κράτησης που σχετίζονται με την κακομεταχείριση και να υποβάλλει συστάσεις τόσο για τη βελτίωση των συνθηκών αυτών όσο και για τη βελτίωση της σχετικής νομοθεσίας.

Στο πλαίσιο των νέων του αρμοδιοτήτων ως Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων, ο Επίτροπος καλείται, θέτοντας σε εφαρμογή ένα πλαίσιο ελέγχου και ανοιχτής επικοινωνίας με τις αρμόδιες αρχές, να λειτουργήσει κυρίως προληπτικά στο ζήτημα των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης μέσα από τις σχετικές συστάσεις και εισηγήσεις του.

Δράσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων κατά το 2011

Σχέδιο Δράσης για το έτος 2011

Παρά το γεγονός ότι το Προαιρετικό Πρωτόκολλο κυρώθηκε από την Κύπρο το έτος 2009, ο Επίτροπος Διοικήσεως ανέλαβε δράση στο πλαίσιο των νέων του αρμοδιοτήτων το 2011.

Παραδοσιακά, ο Επίτροπος Διοικήσεως έχει την αρμοδιότητα να διερευνά παράπονα πολιτών που στρέφονται κατά των δημόσιων υπηρεσιών για παραβίαση της νομοθεσίας ή της αρχής της χρηστής διοίκησης. Παρά το γεγονός ότι, εντός του Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως λειτουργούν ήδη, από το 2004, δύο ανεξάρτητες αρχές, η Αρχή Ισότητας και η Αρχή κατά των Διακρίσεων, η διερεύνηση των παραπόνων που υποβάλλουν οι πολίτες συνεχίζει να αποτελεί τον κύριο όγκο εργασίας του Γραφείου.

Στη δραστηριοποίηση της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων εντός του 2011 συνέβαλε σημαντικά η εξειδικευμένη εκπαίδευση που έλαβαν μέλη του προσωπικού του Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως σε θεματικά σεμινάρια που διοργανώθηκαν σε διεθνές επίπεδο από το Συμβούλιο της Ευρώπης από το 2009 μέχρι και σήμερα.

Για το πρώτο έτος δράσης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων καταρτίστηκε Σχέδιο Δράσης, που περιελάμβανε τον προγραμματισμό των επισκέψεων που θα διενεργούσε η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων σε χώρους κράτησης και τον

καθορισμό συγκεκριμένων προτεραιοτήτων ανάληψης δράσης για το έτος 2011.

Κατά τον καθορισμό συγκεκριμένων στόχων, λήφθηκε υπόψη η συσσωρευμένη εμπειρία του Γραφείου σε θέματα μεταχείρισης κρατουμένων και λειτουργίας χώρων κράτησης, από την οποία προκύπτει ότι τα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους αποτελούν μια περιθωριοποιημένη ομάδα που παραμένει συνήθως απομονωμένη στους χώρους κράτησης και για το λόγο αυτό διατρέχει ιδιαίτερο κίνδυνο προσβολής των δικαιωμάτων της.

Ως εκ τούτου, έχει διαφανεί ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων που άπτονται τόσο των δικαιωμάτων των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους όσο και του προσωπικού των χώρων κράτησης. Ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα αποτελούν οι υλικές συνθήκες κράτησης που επικρατούν σε χώρους στέρησης ελευθερίας, οι οποίες επηρεάζουν τόσο την αξίωση αξιοπρεπούς μεταχείρισης όσο και τις αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας του προσωπικού. Έχει παρατηρηθεί επανειλημμένως ότι οι ελλιπείς συνθήκες κράτησης αποτελούν αιτία δυσλειτουργίας και έντασης εντός του χώρου κράτησης με ποικίλα αρνητικά συνεπακόλουθα.

Βασική επιδίωξη για το πρώτο έτος δραστηριοποίησης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων αποτέλεσε ο εντοπισμός των κυριότερων προβλημάτων και ελλείψεων στις συνθήκες κράτησης και η υποβολή σχετικών εισηγήσεων για απάμβλυνση τους.

Η διενέργεια των επισκέψεων της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων δεν αποτέλεσε απλά μια καταγραφή των συνθηκών κράτησης. Στόχος είναι τα πορίσματα από τις επισκέψεις σε χώρους κράτησης να συνθέτουν τη συνολική εικόνα ενός χώρου σε σχέση τόσο με τις συνθήκες κράτησης αλλά και με την εξασφάλιση βασικών δικαιωμάτων των κρατουμένων, που είναι ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος.

Περαιτέρω, στόχος της δράσης μας είναι ο εντοπισμός και η λεπτομερής καταγραφή θετικών μέτρων και ενεργειών από τις αρμόδιες αρχές και των αποτελεσμάτων τους, ώστε να αποτελέσουν παράδειγμα και κοινή επιδίωξη όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Κύριος άξονας του Σχεδίου Δράσης για το έτος 2011 ήταν η διενέργεια επισκέψεων σε χώρους όπου ζουν άτομα της τρίτης ηλικίας, άτομα με αναπηρίες και ειδικές ανάγκες και ψυχικά ασθενείς. Και τούτο επειδή τα πρόσωπα αυτά αποτελούν ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού με ιδιαίτερες ανάγκες, ενώ οι χώροι όπου ζουν σπάνια αποτελούν αντικείμενο αναλυτικής έρευνας και επισκέψεων από φορείς ελέγχου.

Σύμφωνα με το Σχέδιο Δράσης για το έτος 2011, διενεργήθηκαν επισκέψεις σε χώρους κράτησης και συγκεκριμένα:

1. Επίσκεψη στα Αστυνομικά Κρατητήρια της Πρώην Αστυνομικής Διεύθυνσης Αμμοχώστου (Δροσιά)

2. Επίσκεψη στα Αστυνομικά Κρατητήρια Λακατάμειας

3. Επίσκεψη στις Κεντρικές Φυλακές

4. Επίσκεψη στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αθαλάσσας

Παρά το γεγονός ότι, όπως αναφέρθηκε, πρωταρχικός στόχος της δράσης του Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων για το 2011 ήταν η διενέργεια επισκέψεων σε Στέγες Ηλικιωμένων καθώς και σε άλλους χώρους που φιλοξενούν άτομα με αναπηρίες ή ειδικές ανάγκες, η διενέργεια των επισκέψεων αυτών δεν κατέστη εφικτή. Και τούτο επειδή η αρμόδια αρχή (Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων) εξέφρασε επιφυλάξεις όσον αφορά την ερμηνεία του όρου «τόπος κράτησης», όπως αυτός εξειδικεύεται στον Κυρωτικό Νόμο και στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο.

Ειδικότερα, το αρμόδιο Υπουργείο εξέφρασε την άποψη ότι οι Στέγες Ηλικιωμένων και Ατόμων με Αναπηρίες δεν αποτελούν «τόπο κράτησης», καθώς τα άτομα που φιλοξενούνται μπορούν να εγκαταλείψουν τον χώρο κατά βούληση και δεν είναι υπό φρούρηση.

Ως εκ τούτου, η θέση της αρμόδιας αρχής ήταν ότι ο Επίτροπος Διοικήσεως δεν έχει την εξουσία να διενεργεί επισκέψεις στους πιο πάνω χώρους ως Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων.

Λόγω της διαφωνίας που προέκυψε για την ερμηνεία των όρων που περιλαμβάνονται στο Νόμο, ο Επίτροπος Διοικήσεως ζήτησε τη νομική γνωμάτευση του Γενικού Εισαγγελέα της Δημοκρατίας, την οποία έλαβε στις 22 Νοεμβρίου 2011. Σύμφωνα με τη σχετική γνωμάτευση, οι Στέγες Ηλικιωμένων και Ατόμων με Αναπηρίες εμπίπτουν στις αρμοδιότητες του Επιτρόπου Διοικήσεως ως Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων.

Ως εκ τούτου, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων θα διενεργήσει επισκέψεις στους πιο πάνω χώρους εντός του 2012.

Υλικές συνθήκες κράτησης στα Αστυνομικά Κρατητήρια που επισκέφθηκε η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Όπως αναφέρθηκε, κατά το έτος 2011 διενεργήθηκαν επισκέψεις σε δύο χώρους Αστυνομικών Κρατητηρίων, αυτά της πρώην ΑΔΕ Αμμοχώστου και της Λακατάμειας.

Κατά τις επισκέψεις διαπιστώθηκαν σημαντικές ελλείψεις στους χώρους κράτησης όσον αφορά τις υλικές συνθήκες και οι σχετικές διαπιστώσεις συμπεριλήφθηκαν στις Εκθέσεις[1], που υπέβαλε η Επίτροπος μετά το πέρας των επισκέψεων. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι πιο κάτω ελλείψεις παρατηρήθηκαν και στους δύο χώρους κράτησης που επισκέφθηκε η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Ειδικότερα, τα ζητήματα που απασχόλησαν ιδιαίτερα την Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων όσον αφορά τις υλικές συνθήκες κράτησης αναλύονται ως εξής:

➢ Έλλειψη εξωτερικού χώρου άσκησης

Κατά τις επισκέψεις που πραγματοποίησε η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων διαπιστώθηκε ότι δεν έχει διαμορφωθεί εξωτερικός χώρος άσκησης, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να παραμένουν καθ' όλη τη διάρκεια της κράτησης τους κλεισμένοι στην

[1] Έκθεση σχετικά με την επίσκεψη που διενεργήθηκε στα Αστυνομικά Κρατητήρια πρώην ΑΔΕ Αμμοχώστου στις 5 Αυγούστου 2011, αρ.φακ ΕΜΠ 2.01, ημερ. 3 Οκτωβρίου 2011 και
Έκθεση σχετικά με την επίσκεψη που διενεργήθηκε στα Αστυνομικά Κρατητήρια Λακατάμειας στις 19 Οκτωβρίου 2011, αρ.φακ ΕΜΠ 2.06, 16 Δεκεμβρίου 2011

πτέρυγα των κρατητηρίων χωρίς επαφή με τον έξω κόσμο, το φυσικό φως και τον καθαρό αέρα.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, παρατηρήθηκε ότι υπάρχουν κρατούμενοι που βρίσκονται υπό κράτηση για διάστημα πέραν των 10 μηνών και ως εκ τούτου, η έλλειψη άσκησης σε εξωτερικό χώρο έχει ήδη εμφανείς και σοβαρές συνέπειες τόσο στη σωματική όσο και στη ψυχική τους υγεία.

Το γεγονός αυτό καθιστά τον χώρο των κρατητηρίων ακατάλληλο για κράτηση ατόμων, όπως έχει επισημάνει επανειλημμένως η αρμόδια Ευρωπαϊκή Επιτροπή Πρόληψης των Βασανιστηρίων (CPT). Και τούτο επειδή, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα για τα δικαιώματα των ατόμων που τελούν υπό κράτηση, κάθε κρατούμενος έχει το δικαίωμα για τουλάχιστον μια ώρα άσκηση σε εξωτερικό χώρο καθημερινά.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η έλλειψη ενός τέτοιου χώρου καθιστά ανέφικτη την άσκηση του δικαιώματος αυτού, που είναι καθοριστική για τη διατήρηση της καλής υγείας των κρατουμένων.

➢ Έλλειψη μέσων ψυχαγωγίας ή έστω ενασχόλησης

Κατά τις επισκέψεις στα Αστυνομικά Κρατητήρια διαπιστώθηκε ότι οι κρατούμενοι στους χώρους αυτούς δεν έχουν κανένα μέσο για να απασχοληθούν δημιουργικά για κάποιες ώρες εκτός των κελιών τους. Αντίθετα, από τις συνεντεύξεις με τους κρατούμενους αλλά και από την επικοινωνία με τους Υπεύθυνους του χώρου, προέκυψε ότι οι κρατούμενοι παραμένουν σχεδόν όλη τη μέρα κλειδωμένοι εντός των

ατομικών τους κελιών ή εντός της πτέρυγας τους χωρίς να τους παρέχεται οποιαδήποτε ενασχόληση ή ψυχαγωγία.

Η αρμόδια Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (CPT) έχει κατ' επανάληψη τονίσει ότι οι χώροι όπου κρατούνται μετανάστες υπό απέλαση θα πρέπει να παρέχουν επαρκή μέσα ψυχαγωγίας, όπως ραδιόφωνο/τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία και άλλα. Γενικότερα, αποτελεί θέση της ως άνω Επιτροπής, την οποία συμμερίζεται η Επίτροπος Διοικήσεως, ότι οι χώροι κράτησης ατόμων υπό απέλαση θα πρέπει να είναι διαρρυθμισμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να μην προσομοιάζουν με χώρους έκτισης ποινής και γενικότερα χώρους κράτησης για ποινικούς λόγους, αφού τα άτομα αυτά κρατούνται αποκλειστικά για σκοπούς απέλασης.

➢ Εφαρμογή διαφορετικών πρακτικών για την παροχή ειδών προσωπικής υγιεινής

Από τις δύο επισκέψεις που διενεργήθηκαν, διαφάνηκε ότι η παροχή των ειδών προσωπικής υγιεινής, όπως χαρτί υγείας, σαπούνι και σαμπουάν, αποφασίζεται από τον Υπεύθυνο του χώρου και ως εκ τούτου, είναι διαφορετική σε κάθε χώρο κράτησης.

Άσκηση δικαιωμάτων κρατουμένων εντός των Αστυνομικών Κρατητηρίων

Η επίσκεψη σε χώρους κράτησης, βάσει των νέων αρμοδιοτήτων του Επιτρόπου Διοικήσεως, δεν σκοπεύει μόνο στην καταγραφή των υλικών συνθηκών που επικρατούν αλλά και στην διαπίστωση του επιπέδου εξασφάλισης των δικαιωμάτων των κρατουμένων που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία και τις διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει η Κύπρος.

Η πληροφόρηση των κρατουμένων για το σύνολο των δικαιωμάτων τους αποτελεί βασική προϋπόθεση για την άσκηση τους, καθώς είναι εντελώς ανέφικτη η άσκηση οποιουδήποτε δικαιώματος εάν ο κρατούμενος δεν γνωρίζει ότι είναι φορέας του δικαιώματος αυτού.

Σύμφωνα με το Ν. 163(Ι)/2005 αναφορικά με τα δικαιώματα των προσώπων που συλλαμβάνονται και τελούν υπό κράτηση αλλά και σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική άσκηση ενός *minimum* δικαιωμάτων που αποτελείται από το εξής τρίπτυχο:

- ✓ **δικαίωμα επικοινωνίας για ενημέρωση τρίτου προσώπου για την έναρξη της κράτησης**
- ✓ **δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο**
- ✓ **δικαίωμα πρόσβασης σε ιατρό**

Κατά τις επισκέψεις που διενεργήθηκαν στα Αστυνομικά Κρατητήρια της πρώην ΑΔΕ Αμμοχώστου και της Λακατάμειας, διαπιστώθηκε ότι ανακύπτουν ζητήματα κυρίως όσον αφορά την επαρκή ενημέρωση των κρατουμένων για το σύνολο των δικαιωμάτων τους εντός του χώρου κράτησης. Ειδικότερα, από συνεντεύξεις με κρατούμενους διαπιστώθηκε ότι επικρατούσε σύγχυση όσον αφορά τα δικαιώματα που μπορούν να ασκούν εντός του χώρου αλλά και όσον αφορά τους κανόνες λειτουργίας του κρατητηρίου.

Όπως διαπιστώθηκε, η πρακτική που ακολουθείται είναι η παράδοση και υπογραφή εντύπου σε κατανοητή γλώσσα για τον κρατούμενο κατά την έναρξη της κράτησης, στο οποίο περιγράφονται τα δικαιώματα του κρατούμενου. Η πρακτική αυτή, παρότι αποτελεί μια θετική εξέλιξη, δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται με τρόπο «γραφειοκρατικό». Ειδικότερα, το έντυπο θα πρέπει να συντάσσεται, κατά το δυνατόν, χωρίς τη χρήση δυσνόητων νομικών όρων και διαδικασιών που πιθανόν να μην γίνουν κατανοητά από τους κρατούμενους. Περαιτέρω, η παράδοση του εντύπου στον κρατούμενο δεν θα πρέπει να αποσκοπεί αποκλειστικά στην υπογραφή του από τον ίδιο αλλά στην ουσιαστική ενημέρωση του για τα δικαιώματα του και τον τρόπο άσκησης τους.

Ιδιαίτερο προβληματισμό προκάλεσε στην Επίτροπο Διοικήσεως η υφιστάμενη μορφή του εντύπου που υπογράφεται από τους κρατούμενους σε σχέση με το δικαίωμα επικοινωνίας τους, αμέσως μετά τη σύλληψη ή κατά την έναρξη της κράτησης. Και τούτο επειδή η υπογραφή του εντύπου συνοδεύεται από δήλωση του κρατούμενου ότι δεν επιθυμεί να ασκήσει το ως άνω δικαίωμα, αφήνοντας να νοηθεί ότι

ο κρατούμενος παραιτείται με την θέληση του από την άσκηση του δικαιώματος αυτού.

Η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων εξέφρασε την άποψη ότι στα έντυπα ενημέρωσης των κρατουμένων για τα δικαιώματα τους θα πρέπει να περιλαμβάνονται αποκλειστικά δηλώσεις του κρατούμενου ότι έτυχε της πρέπουσας ενημέρωσης και να αποφεύγονται δηλώσεις ως προς το κατά πόσο επιθυμεί ή όχι την άσκηση των δικαιωμάτων του.

Επιπλέον, προβληματισμό προκαλεί η διαπίστωση ότι σε ένα εκ των δύο Αστυνομικών Κρατητηρίων που διενεργήθηκε επίσκεψη δεν ήταν αναρτημένος ο κατάλογος δικαιωμάτων κρατουμένων και οι κανόνες του κρατητηρίου, όπως προβλέπεται στο Ν. 163(Ι)/2005.

Για το λόγο αυτό, η Επίτροπος υπέβαλε τις σχετικές συστάσεις της προς την αρμόδια αρχή ώστε να εξασφαλίζεται η ανάρτηση των ως άνω εντύπων σε κάθε περίπτωση, καθώς αποτελούν σημαντικό μέσο ενημέρωσης των κρατουμένων για το σύνολο των κανόνων και δικαιωμάτων που ισχύουν εντός του χώρου κράτησης.

Η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και σε ιατρό κρίθηκε ικανοποιητική. Παρόλα αυτά, η Επίτροπος εξέφρασε τον προβληματισμό της όσον αφορά την έλλειψη ιατρικής εξέτασης κατά την έναρξη της κράτησης, ώστε να εντοπιστούν πιθανά προβλήματα υγείας και πιθανή ύπαρξη μεταδοτικών ασθενειών, ώστε να ληφθούν έγκαιρα τα κατάλληλα μέτρα για την ασφάλεια των υπόλοιπων κρατουμένων και του προσωπικού του χώρου.

Εισηγήσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων σε σχέση με τα Αστυνομικά Κρατητήρια

Όπως έχει αναφερθεί, και οι δύο χώροι κράτησης όπου διενεργήθηκε επίσκεψη παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης.

Όσον αφορά τον χώρο των Αστυνομικών Κρατητηρίων της πρώην ΑΔΕ Αμμοχώστου, η Επίτροπος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είναι ακατάλληλος για κράτηση ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους καθώς οι συνθήκες κράτησης δεν είναι συμβατές με διεθνείς αρχές μεταχείρισης κρατουμένων και οδηγούν σε εξευτελιστική μεταχείριση τους και παραβίαση βασικών δικαιωμάτων τους.

Ως εκ τούτου, η Επίτροπος εισηγήθηκε προς την αρμόδια αρχή να προχωρήσει στην εξέταση του ενδεχομένου άμεσου τερματισμού της λειτουργίας τους και μεταφοράς των υφιστάμενων κρατουμένων σε άλλο ασφαλή χώρο, εφόσον κρίθηκε ότι οποιαδήποτε εισήγηση για ανακαίνιση του χώρου κράτησης δεν θα αποτελούσε επαρκή λύση στο πρόβλημα.

Η πιο πάνω εισήγηση της Επιτρόπου Διοικήσεως υλοποιήθηκε μετά από σχετική απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου και ο συγκεκριμένος χώρος κράτησης τερμάτισε την λειτουργία του στις 20 Σεπτεμβρίου 2011.[2]

Όσον αφορά τον χώρο των Αστυνομικών Κρατητηρίων Λακατάμειας υποβλήθηκαν εισηγήσεις για την βελτίωση των συνθηκών κράτησης και την καλύτερη εξασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων. Ειδικότερα, οι εισηγήσεις της Επιτρόπου Διοικήσεως συνοψίζονται στα εξής σημεία:

- **Άμεση λήψη μέτρων για την *εξασφάλιση φυσικού αερισμού* στον χώρο κράτησης, ειδικότερα προσθήκη παραθύρου σε κάθε κελί.**

- **Άμεση λήψη μέτρων για την *εξασφάλιση εξωτερικού χώρου άσκησης***

- **Ρύθμιση από τον Αρχηγό Αστυνομίας της *παροχής συγκεκριμένων ειδών για σωματικό καθαρισμό, με τρόπο ώστε τα είδη αυτά να είναι διαθέσιμα ανά πάσα στιγμή στους κρατούμενους.***

[2] Επιστολή Γεν. Διευθυντή Υπουργείου Δικαιοσύνης & Δημόσιας Τάξης, ημερ. 18 Οκτωβρίου 2011

- ***Διαμόρφωση χώρου ψυχαγωγίας* και παροχή μέσων ψυχαγωγίας και δημιουργικής ενασχόλησης, όπως ραδιόφωνο/τηλεόραση, περιοδικά, εφημερίδες, βιβλία**

- ***Τροποποίηση του εντύπου* που υπογράφεται από τους κρατούμενους σε σχέση με την άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας, με τον τρόπο που αναλύθηκε**

- ***Ανάρτηση του Καταλόγου Δικαιωμάτων και των Κανόνων του Κρατητηρίου*, όπως προβλέπεται από το Ν. 163(Ι)/2005.**

Η υλοποίηση των πιο πάνω εισηγήσεων παρακολουθείται στενά μέσω της ανοιχτής επικοινωνίας της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων με τον Αρχηγό Αστυνομίας και το Υπουργείο Δικαιοσύνης & Δημόσιας Τάξης για εξεύρεση των κατάλληλων μέτρων προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών κράτησης και της προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων.

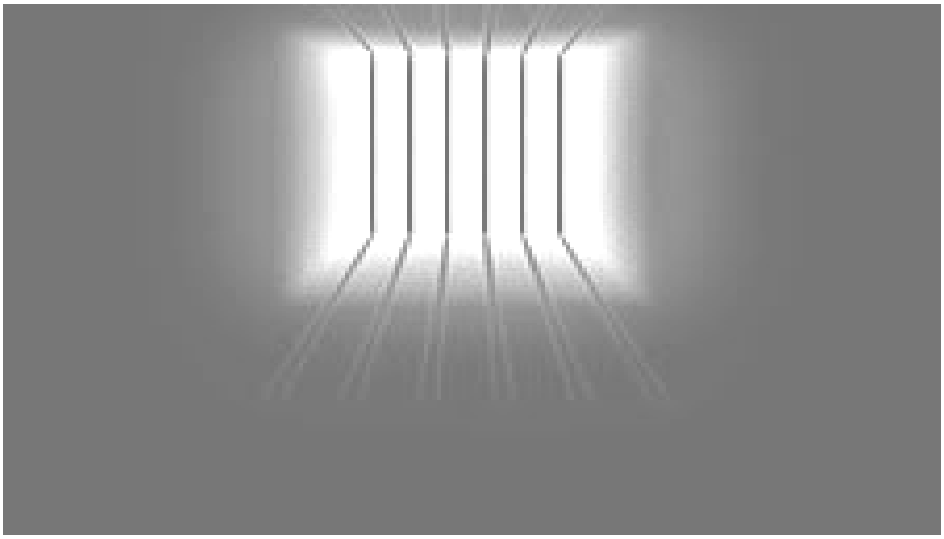

Διαπιστώσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων για τις Κεντρικές Φυλακές

Η Επίτροπος Διοικήσεως προχώρησε στην υποβολή δύο Εκθέσεων, βάσει των αρμοδιοτήτων της ως Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των βασανιστηρίων (Ν. 2(ΙΙΙ)/2009) καθώς και της συσσωρευμένης εμπειρίας του Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως στο χειρισμό παραπόνων από κρατούμενους στις Κεντρικές Φυλακές.

Η πρώτη Έκθεση αφορούσε στις οδηγίες του Αναπλ. Διευθυντή Τμήματος Φυλακών με τις οποίες επιβαλλόταν υποχρεωτικό κούρεμα και ξύρισμα στους κρατούμενους, ενώ σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις ως άνω οδηγίες οι κρατούμενοι οδηγούνταν στην απομόνωση ως κατηγορούμενοι για την διάπραξη πειθαρχικού παραπτώματος.

Στην Έκθεση της, η Επίτροπος Διοικήσεως διατύπωσε την θέση ότι το μέτρο του εξαναγκασμού των κρατουμένων σε κούρεμα ή ξύρισμα μπορεί, με βάση τα συγκεκριμένα σε κάθε περίπτωση δεδομένα, να θεωρηθεί ως ταπεινωτική μεταχείριση, η οποία και απαγορεύεται, αφού σε αυτό συνυπάρχει το στοιχείο της αλλοίωσης του παρουσιαστικού ενός προσώπου, που σαν ένα ορατό σημάδι της μεταχείρισης στην οποία υποβλήθηκε το πρόσωπο αυτό χωρίς τη θέλησή του, είναι πολύ πιθανόν να του προκαλεί αισθήματα ταπείνωσης και μείωσης της αξιοπρέπειάς του. Ενδέχεται, περαιτέρω, το μέτρο αυτό να αποτελεί και προσβολή της προσωπικότητας του προσώπου, η οποία αποτελεί το στενό πυρήνα του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής και συνίσταται στην ελευθερία καθενός να αυτοκαθορίζεται, επιλέγοντας ελεύθερα την ταυτότητά του και τον τρόπο με τον οποίο θα παρουσιάζεται στις σχέσεις του με τους άλλους.

Επίσης, στην περίπτωση που ένα στοιχείο της εξωτερικής εμφάνισης, όπως η διατήρηση γενειάδας, είναι συνυφασμένο με την άσκηση θρησκευτικών καθηκόντων ή την εκδήλωση θρησκευτικής πίστης, οποιαδήποτε επιβαλλόμενη αλλοίωσή του δεν αποκλείεται, υπό τις περιστάσεις, να προσβάλλει και το δικαίωμα ελευθερίας σκέψεως, συνείδησης και θρησκείας.

Μετά την υποβολή της ως άνω Έκθεσης, το Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως έλαβε και διερεύνησε τρία παράπονα από κρατούμενους που είτε υποχρεώθηκαν να ξυρίσουν τη γενειάδα τους είτε τέθηκαν σε απομόνωση λόγω άρνησης να το πράξουν. Η μια υπόθεση αφορούσε κρατούμενο μεγάλης ηλικίας που αρνήθηκε να ξυριστεί καθώς έφερε γενειάδα όλη του τη ζωή και τέθηκε σε απομόνωση, ενώ άλλος κρατούμενος αναγκάστηκε να ξυριστεί παρότι, όπως υποστήριζε, βάσει των θρησκευτικών του πεποιθήσεων ήταν υποχρεωμένος να διατηρεί γενειάδα. Επιπλέον, ένα εκ των παραπόνων υποβλήθηκε από υπόδικο, ο οποίος αναγκάστηκε να ξυρίσει τη γενειάδα του υπό την απειλή ότι, σε περίπτωση άρνησης να το πράξει, θα ετίθετο στην απομόνωση. Μετά τη διερεύνηση των ως άνω παραπόνων, η Επίτροπος, ασκώντας τις αρμοδιότητες της βάσει των Περί Επιτρόπου Διοικήσεως Νόμων, προχώρησε στην υποβολή Έκθεσης, στην οποία καλούσε τη Διεύθυνση των Φυλακών να ανακαλέσει τις πιο πάνω οδηγίες και να εφαρμόσει τους σχετικούς Περί Φυλακών Κανονισμούς.

Στη συνέχεια, η Επίτροπος Διοικήσεως είχε συνάντηση με τον Υπουργό Δικαιοσύνης & Δημόσιας Τάξης καθώς και με τον Αν. Διευθυντή του Τμ. Φυλακών προκειμένου να συζητηθεί το ζήτημα που προέκυψε. Παρά τις δεσμεύσεις του Αν. Διευθυντή Τμ. Φυλακών για εφαρμογή των Περί Φυλακών Κανονισμών, η αρμόδια αρχή δεν συμμορφώθηκε με τις υποδείξεις της Επιτρόπου Διοικήσεως και ενέμεινε στην εφαρμογή των οδηγιών που περιλαμβάνονταν στην αρχική εγκύκλιο του.

Η δεύτερη Έκθεση της Επιτρόπου Διοικήσεως είχε τη μορφή μιας συνολικής εξέτασης των συνθηκών κράτησης και της μεταχείρισης των κρατουμένων στις Κεντρικές Φυλακές. Αρχικά, η Επίτροπος Διοικήσεως τόνισε ότι το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των Φυλακών τείνει να καταστεί μόνιμο πρόβλημα που οδηγεί σε σοβαρή υποβάθμιση των συνθηκών κράτησης και συνεχή αύξηση της έντασης στις σχέσεις των κρατουμένων μεταξύ τους και με το προσωπικό των Φυλακών.

Συγκεκριμένα, η Επίτροπος αναφέρθηκε στα πιο κάτω ως κάποια από τα αρνητικά επακόλουθα του υπερπληθυσμού:

- Υφίσταται **σοβαρό πρόβλημα υπερκορεσμού** και συνωστισμού καταδίκων που συχνά αναιρεί τη δυνατότητα στοιχειώδους διαχωρισμού των κρατουμένων, επιβαρύνοντας τον επώδυνο χαρακτήρα της ποινής.

- **Αδυναμία εφαρμογής στοχευμένων πολιτικών** όσον αφορά την σωφρονιστική μεταχείριση των ουσιοεξαρτώμενων προσώπων και των ψυχικά ασθενών

- **Ανεπαρκής αριθμός χώρων υγιεινής και ντους** σε σχέση με τον αριθμό των κρατουμένων.

- Λόγω του αυξημένου αριθμού των κρατουμένων, αρκετά παράπονα κρατουμένων αφορούν στην **παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.**

- Περαιτέρω, φαίνεται ότι **το προσωπικό των Φυλακών αδυνατεί να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις** που προκύπτουν από τον μεγάλο αριθμό κρατουμένων. Ενδεικτικά αναφέρθηκε καταγγελία που έχει υποβληθεί στο Γραφείο μου ότι κατά τις νυχτερινές ώρες τα κουδούνια των κελιών δεν είναι ενεργοποιημένα και οι κρατούμενοι δεν μπορούν να ειδοποιήσουν το

προσωπικό που είναι σε υπηρεσία για να μετακινηθούν στην τουαλέτα ή σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Στη συνέχεια, η Επίτροπος σημείωσε ότι, από τα παράπονα που παραλαμβάνονται από τα κιβώτια παραπόνων του Γραφείου εντός των Κεντρικών Φυλακών, διαπιστώνονται ανησυχητικές τάσεις στον τρόπο μεταχείρισης των κρατουμένων, που, σε ορισμένες περιπτώσεις, ξεφεύγουν από το πλαίσιο του αναγκαίου και νόμιμου.

Συγκεκριμένα, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων εκφράζει τον προβληματισμό και τις επιφυλάξεις της όσον αφορά τα πιο κάτω ζητήματα, για τα οποία έχει υποβληθεί ικανός αριθμός παραπόνων από κρατούμενους και κρίνονται ως εξαιρετικά σημαντικά:

- ***Τοποθέτηση διαχωριστικού γυαλιού στο χώρο του επισκεπτηρίου – Πολιτική που εφαρμόζεται όσον αφορά τη διενέργεια επισκέψεων***
- ***Σεβασμός θρησκευτικών πεποιθήσεων***
- ***Απομόνωση κρατουμένων***
- ***Ισχυρισμοί για χρήση μεθόδων βασανιστηρίων στην Πτέρυγα 4***
- ***Ισχυρισμοί για κακομεταχείριση***
- ***Ανάγκη τροποποίησης των Περί Φυλακών Νόμων και Κανονισμών***

- ***Υποχρεωτικό κούρεμα και ξύρισμα των κρατουμένων***

- ***Μεταχείριση υποδίκων λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την ιδιαιτερότητα της περίπτωσης τους σε σχέση με τους κατάδικους***

Εισηγήσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων σε σχέση με τις συνθήκες κράτησης στις Κεντρικές Φυλακές

Για όλα τα πιο πάνω ζητήματα, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων υπέβαλε σχετικές εισηγήσεις που συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- **Δημιουργία του Πολυδύναμου Ιατρικού Κέντρου εντός των Φυλακών.**

- **Λήψη μέτρων για ενεργοποίηση των κουδουνιών εντός των κελιών που θα εξασφαλίζει την πρόσβαση των κρατουμένων σε χώρους υγιεινής.**

- **Επανεξέταση του τρόπου εφαρμογής των επισκέψεων στο διαχωριστικό γυαλί, ώστε οι σχετικές αποφάσεις να είναι επαρκώς αιτιολογημένες και να εφαρμόζονται εντός συγκεκριμένου και προκαθορισμένου πλαισίου και να μην αποτελούν μια άτυπη μορφή ποινής.**

- **Ρύθμιση του εκκλησιασμού των κρατουμένων για διασφάλιση συχνότερης άσκησης των θρησκευτικών δικαιωμάτων.**

- **Εξέταση του ενδεχόμενου τροποποίησης των σχετικών προνοιών που επιτρέπουν την απομόνωση κρατουμένων που κατηγορούνται για παραπτώματα για διάστημα 4-6 ημερών.**

- **Πλήρης διερεύνηση των συνθηκών κράτησης εντός της πτέρυγας 4.**

- **Παροχή πλήρους ιατρικής εξέτασης και ιατρικής γνωμάτευσης σε κρατούμενους που ισχυρίζονται ότι είναι θύματα κακομεταχείρισης.**

- **Τερματισμός της πρακτικής εξαναγκασμού κρατουμένων σε κούρεμα και ξύρισμα, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που αυτό δικαιολογείται από ιατρικούς ή θρησκευτικούς ή συνειδησιακούς λόγους.**

- **Μελέτη των Περί Φυλακών Νόμων και Κανονισμών και εξέταση του ενδεχομένου τροποποίησης τους.**

Διαπιστώσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων από επίσκεψη στο Νοσοκομείο Αθαλάσσας

Η διενέργεια της επίσκεψης στο Νοσοκομείο Αθαλάσσας προγραμματίστηκε βάσει του Σχεδίου Δράσης που εκπόνησε η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων για το έτος 2011. Κρίσιμο στοιχείο για την πραγματοποίηση της επίσκεψης αποτέλεσε η συνέχιση της παραμονής ατόμων με νοητική υστέρηση στην Πτέρυγα 14. Η επίσκεψη αυτή είναι η πρώτη που πραγματοποιείται στο Νοσοκομείο Αθαλάσσας υπό την ιδιότητα του Επιτρόπου Διοικήσεως ως Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Η επίσκεψη είχε ως κύριο αντικείμενο την εξέταση των υλικών συνθηκών φιλοξενίας ασθενών στην Πτέρυγα 14 και στους θαλάμους εισδοχής γυναικών και αντρών.

Παρότι οι εγκαταστάσεις που επισκέφθηκε η Ανεξάρτητη Αρχή παρείχαν ικανοποιητικό χώρο ανά ασθενή, φως και αέρα, η κατάσταση των κτιριακών εγκαταστάσεων φανερώνει έντονα την παλαιότητα του Νοσοκομείου Αθαλάσσας. Σημειώνεται βέβαια η πρόσφατη ανακαίνιση του θαλάμου εισδοχής γυναικών και των θαλάμων 36 και 37 ενώ προγραμματίζεται η ανακαίνιση όλων των κτιρίων εντός του 2012 ανάλογα με τη φθορά που παρουσιάζουν.

Δυστυχώς, παρατηρήθηκε ότι και το εσωτερικό των κτιρίων παρουσιάζει «ιδρυματική» μορφή και έντονα πεπαλαιωμένη όψη. Ιδιαίτερα η έλλειψη οποιωνδήποτε στοιχείων εσωτερικής διακόσμησης δημιουργεί ένα περιβάλλον στερούμενο πλήρως οπτικών ερεθισμάτων, γεγονός που παραπέμπει σε ιδρύματα παλαιότερων χρόνων.

Περαιτέρω, έντονη ανησυχία προκαλεί η διαπίστωση ότι στα δωμάτια περιορισμού- παρακολούθησης οι ασθενείς κοιμούνται σε στρώμα στο πάτωμα, καθώς δεν υπάρχει κρεβάτι.

Κατά την επίσκεψη στους θαλάμους, διαπιστώθηκε ότι φιλοξενούνταν και δύο ανήλικα άτομα, τα οποία διέμεναν σε θάλαμο με άλλα ενήλικα άτομα. Το γεγονός αυτό μου προκαλεί έντονη ανησυχία, καθώς οι ανήλικοι αποτελούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα, που χρήζει ειδικής προστασίας και φροντίδας.

Η παραμονή ανηλίκων σε χώρους όπου φιλοξενούνται ενήλικα άτομα μπορεί να τους εκθέσει, δυνητικά, σε ένα σύνολο κινδύνων, οι οποίοι θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη ώστε να διασφαλιστεί, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, το συμφέρον των ατόμων αυτών.

Όσον αφορά την άσκηση των δικαιωμάτων των ασθενών, αποτελεί σημαντικό βήμα η παροχή εντύπου σε κάθε ασθενή που είναι στην κατάλληλη κατάσταση ή στους συγγενείς του κατά την εισδοχή του στο χώρο, το οποίο αναφέρει λεπτομερώς τα δικαιώματα του ασθενή καθώς και τους κανόνες του Νοσοκομείου Αθαλάσσας. Η πληροφόρηση όμως των ασθενών για τα δικαιώματα τους δεν εξαντλείται μόνο στην παροχή του σχετικού εντύπου αλλά θα πρέπει να διασφαλίζεται η κατανόηση των βασικών δικαιωμάτων του κάθε ασθενή με την βοήθεια και τη στήριξη του προσωπικού του χώρου.

Σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα για τα δικαιώματα των ατόμων που τελούν υπό περιορισμό, κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα για τουλάχιστον μια ώρα άσκηση σε εξωτερικό χώρο καθημερινά. Κατά την επίσκεψη διαπιστώθηκε ότι οι ασθενείς, όταν η κατάσταση τους το επιτρέπει, μπορούν να εξέρχονται του θαλάμου από μία ώρα μέχρι τρεις ώρες ανάλογα με το καθεστώς λειτουργίας και το πρόγραμμα του θαλάμου νοσηλείας. Η απόφαση για την άσκηση των ασθενών στον εξωτερικό χώρο λαμβάνεται από την θεραπευτική ομάδα και καταχωρείται στο φάκελο του κάθε ασθενή. Η πρακτική αυτή δημιουργεί εύλογες επιφυλάξεις ως προς την εξασφάλιση καθημερινής άσκησης μιας ώρας σε όλους τους ασθενείς.

Σύμφωνα με την Επίτροπο, σημαντικό στοιχείο στην αποφυγή ιδρυματοποίησης των ασθενών αποτελεί η εξασφάλιση συχνών επαφών με τον εξωτερικό κόσμο και η παροχή μέσων ψυχαγωγίας ή έστω δημιουργικής ενασχόλησης στους ασθενείς.

Όσον αφορά το ζήτημα της παραμονής ατόμων με νοητική υστέρηση εντός του Ψυχιατρικού Νοσομείου Αθαλάσσας, σημειώνεται ότι έχει απασχολήσει κατά καιρούς τόσο τις αρμόδιες αρχές όσο και την Βουλή των Αντιπροσώπων. Στο παρόν στάδιο, μετά από σειρά ενεργειών των δύο εμπλεκόμενων Υπουργείων (Εργασίας& Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Υγείας), ολοκληρώθηκε η αξιολόγηση των ατόμων της Πτέρυγας 14 και καταρτίστηκε πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης των 12 εκ των 16 ατόμων με νοητική υστέρηση. Το πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης θα τεθεί σε εφαρμογή μόλις εξευρεθούν και διατεθούν τα απαραίτητα κονδύλια από την αρμόδια αρχή (Γραφείο Προγραμματισμού) για την πραγματοποίηση του.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η συνέχιση της παραμονής ατόμων που δεν χρήζουν ψυχιατρικής νοσηλείας εντός του Νοσοκομείου Αθαλάσσας αποτελεί σαφέστατα μια απαράδεκτη κατάσταση, η οποία εκθέτει την Κύπρο διεθνώς.

Περαιτέρω, σημειώνεται ότι εντός της Πτέρυγας 14 παρατηρήθηκε πολυθρόνα με λουριά, η οποία προφανώς χρησιμοποιείται για τον σωματικό περιορισμό των ασθενών. Παρότι ο σωματικός περιορισμός μπορεί να κριθεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, απαραίτητος, θα πρέπει να διέπεται από σαφείς κανόνες και συγκεκριμένη πρακτική, όπως και η απομόνωση.

Επιπλέον, ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί η είδηση του θανάτου ενός εκ των ατόμων που διέμεναν στην Πτέρυγα 14. Το ζήτημα αυτό παρακολουθείται στενά από το Γραφείο μου και αναμένεται η πλήρης διερεύνηση των συνθηκών θανάτου του ασθενή και η ενημέρωση της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης για τα πορίσματα της έρευνας.

Εισηγήσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων σε σχέση με τις συνθήκες νοσηλείας στο Νοσοκομείο Αθαλάσσας

Βάσει των διαπιστώσεων κατά την επίσκεψη που διενεργήθηκε, προκύπτει ότι η κατάσταση που παρουσιάζει το Νοσοκομείο Αθαλάσσας χρήζει άμεσων και ουσιαστικών βελτιώσεων, προκειμένου το νοσοκομείο να πληροί τις προϋποθέσεις ενός σύγχρονου ψυχιατρικού ιδρύματος.

Δυστυχώς, η πρόθεση της αρμόδιας αρχής να προχωρήσει σε ανέγερση νέων κτιρίων για τη λειτουργία ψυχιατρικού νοσοκομείου οδήγησε στην χρόνια αναβολή οποιωνδήποτε εργασιών επισκευής στο παρόν κτίριο, με αποτέλεσμα το Νοσοκομείο Αθαλάσσας να παρουσιάζει έντονα σημάδια παλαιότητας και ελλείψεων.

Ήδη, έχουν εγκαταλειφθεί οι σχεδιασμοί για ανέγερση νέου ψυχιατρικού νοσοκομείου και ως εκ τούτου, η Επίτροπος εισηγήθηκε όπως η αρμόδια αρχή προχωρήσει άμεσα στις απαραίτητες εργασίες ολοκληρωμένης ανακαίνισης, οι οποίες θα πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μόνο την επισκευή της φθοράς των κτιριακών εγκαταστάσεων αλλά και τη δημιουργία ενός σύγχρονου θεραπευτικού περιβάλλοντος.

Όσον αφορά την Πτέρυγα 14, η Πολιτεία θα πρέπει να ανταποκριθεί άμεσα στην υποχρέωση της για παροχή κατάλληλης φροντίδας στα άτομα με νοητική υστέρηση, θέτοντας σε εφαρμογή το πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης που έχει σχεδιαστεί από τις αρμόδιες αρχές.

Προς τούτο, είναι απαραίτητη η εξεύρεση και διάθεση των σχετικών κονδυλίων, η οποία θα πρέπει να ολοκληρωθεί εντός σύντομου χρονικού διαστήματος.

Όσον αφορά τα ειδικότερα ζητήματα που προέκυψαν, οι εισηγήσεις της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων συνοψίζονται στα ακόλουθα:

✓ **Άμεση λειτουργία της Παιδοψυχιατρικής Κλινικής**, ώστε τα ανήλικα άτομα να νοσηλεύονται σε ξεχωριστό χώρο από τους ενήλικες, ο οποίος να έχει διαμορφωθεί με βάση τις ιδιαίτερες ανάγκες τους.

✓ **Αναζήτηση πιο πρόσφορων λύσεων όσον αφορά την παραμονή ασθενών στα δωμάτια περιορισμού- παρακολούθησης**.

✓ **Καθορισμός λεπτομερούς πολιτικής και πλήρους καταγραφής όσον αφορά τις περιπτώσεις απομόνωσης ή σωματικού περιορισμού** των ασθενών, τη διάρκεια, τους στόχους, την απαραίτητη φροντίδα και τα μέσα επανεξέτασης των μέτρων αυτών.

✓ **Συνέχιση της πρακτικής παροχής εντύπου σε κάθε ασθενή** κατά την εισδοχή του στο χώρο, το οποίο περιλαμβάνει λεπτομερώς τα δικαιώματα του ασθενή καθώς και τους κανόνες του Νοσοκομείου Αθαλάσσας.

✓ **Εξασφάλιση καθημερινής εξωτερικής άσκησης σε κάθε ασθενή**, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων όπου κρίνεται ότι η κατάσταση του ασθενή δεν το επιτρέπει για περιορισμένο χρονικό διάστημα.

✓ **Προγραμματισμός επιπλέον εκδηλώσεων ψυχαγωγίας** και θεραπευτικών δράσεων που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ασθενών.

✓ **Πλήρης και αντικειμενική διερεύνηση οποιωνδήποτε ισχυρισμών σε σχέση με την μεταχείριση των ασθενών** και λήψη πειθαρχικών και ποινικών μέτρων όπου διαπιστώνονται περιστατικά κακομεταχείρισης από μέλη του προσωπικού.

✓ **Τοποθέτηση κιβωτίων παραπόνων** προς ανεξάρτητους φορείς σε όλους τους θαλάμους του Νοσοκομείου Αθαλάσσας σε περίοπτη και προσβάσιμη θέση.

✓ **Λήψη μέτρων για την εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και επαρκούς φροντίδας στα άτομα με νοητική υστέρηση**, μέσω της ανακαίνισης των εγκαταστάσεων και της παροχής μέσων δημιουργικής ενασχόλησης για όσο διάστημα τα άτομα αυτά θα συνεχίσουν να φιλοξενούνται στο χώρο αυτό.

✓ **Ενίσχυση της στελέχωσης των θαλάμων κατά τις βραδινές ώρες** και παρουσία ή δυνατότητα ειδοποίησης (on- call) ιατρού κατά τις απογευματινές και βραδινές ώρες.

✓ **Διαρκής εκπαίδευση** του προσωπικού και διασφάλιση αξιοπρεπούς περιβάλλοντος εργασίας, ώστε να αποφεύγονται τα δυσμενή επακόλουθα (burn-out syndrome) από την εκτέλεση του δύσκολου έργου της φροντίδας των ψυχικά ασθενών.

Συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές

Κατά τη διενέργεια των επισκέψεων της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων εντός του έτους 2011 παρατηρήθηκε εποικοδομητικό πνεύμα συνεργασίας, με μοναδική εξαίρεση το Τμ. Φυλακών.

Ειδικότερα, στις επισκέψεις που έγιναν σε ***Αστυνομικά Κρατητήρια*** διαπιστώθηκε ότι τα μέλη της Αστυνομίας ήταν επαρκώς ενημερωμένα για τις νέες αρμοδιότητες του Επιτρόπου Διοικήσεως καθώς και τις υποχρεώσεις τους κατά τη διάρκεια της επίσκεψης. Ως εκ τούτου, εξασφαλίστηκε στους Λειτουργούς του Γραφείου πλήρης πρόσβαση στους χώρους και τα έγγραφα των Αστυνομικών Κρατητηρίων καθώς και πρόσβαση σε όλους τους κρατούμενους για εμπιστευτικές συνεντεύξεις.

Ενόψει των πιο πάνω, εκφράζω την ικανοποίηση μου και χαιρετίζω την απόφαση του Αρχηγού Αστυνομίας να ενημερώσει με εγκύκλιο του τα μέλη που εργάζονται σε Αστυνομικά Κρατητήρια για τις αρμοδιότητες της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων.

Εποικοδομητικό πνεύμα συνεργασίας διαπιστώθηκε και από τις επαφές μου με τις **Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας** και ειδικότερα με τη Διεύθυνση και το Προσωπικό του Ψυχιατρείου Αθαλάσσας. Κατά την επίσκεψη στο Νοσοκομείο Αθαλάσσας, συζητήθηκαν τα ευρύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το ψυχιατρικό ίδρυμα και εξασφαλίστηκε η απρόσκοπτη άσκηση των αρμοδιοτήτων μου. Ως εκ τούτου, εκφράζω την ικανοποίηση μου αλλά και την αμέριστη στήριξη μου στις αξιόλογες προσπάθειες τόσο της Διεύθυνσης όσο και του Προσωπικού να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε, ομολογουμένως, αντίξοες συνθήκες.

Δυστυχώς, κατά τις επαφές του Επιτρόπου Διοικήσεως με το **Τμ. Φυλακών** δεν διαπιστώθηκε το απαραίτητο κλίμα συνεργασίας. Και τούτο επειδή, διαφαίνεται, μέσα από σειρά ενεργειών, μια προσπάθεια αμφισβήτησης του ρόλου και των αρμοδιοτήτων της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Δυστυχώς, σε κάποιες περιπτώσεις, οι ενέργειες του Τμ. Φυλακών παρακωλύουν την αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων μου.

Επιπλέον, μετά την υποβολή των δύο Εκθέσεων μου και των εισηγήσεων που περιλαμβάνονται σε αυτές, παρατηρήθηκαν έντονες αντιδράσεις από το Τμ. Φυλακών που, σε μεμονωμένες περιπτώσεις, εκδηλώθηκαν κατά τρόπο απαράδεκτο. Η αντίδραση του Τμ. Φυλακών στις θέσεις μου, δυστυχώς, δεν προάγει τον διάλογο για εξεύρεση λύσεων στα πολύ σοβαρά και διαχρονικά προβλήματα του σωφρονιστικού ιδρύματος, που θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να αποτελεί κοινό στόχο.

Ως εκ τούτου, προσβλέπω στην βελτίωση της συνεργασίας του Τμ. Φυλακών με το Γραφείο μου για εξασφάλιση της απρόσκοπτης και αποτελεσματικής άσκησης των αρμοδιοτήτων μου. Προς την κατεύθυνση αυτή, αναμένω την έμπρακτη στήριξη του Υπουργού Δικαιοσύνης & Δημόσιας Τάξης.

Συστημικές Παρεμβάσεις για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Συστημικές προληπτικές παρεμβάσεις

1. Συμμετοχή στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία

Όπως αναφέρθηκε, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων έχει, μεταξύ άλλων, την αρμοδιότητα να εισηγείται βελτιώσεις στην υφιστάμενη νομοθεσία για την προστασία των δικαιωμάτων όσων κρατούνται καθώς και να καταθέτει τις απόψεις του όσον αφορά τα νομοσχέδια που συζητούνται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων. Σκοπός των παρεμβάσεων του Επιτρόπου στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία είναι η ενίσχυση της προστασίας και η βελτίωση των συνθηκών κράτησης και μεταχείρισης όσων τελούν υπό κράτηση, με απώτερο στόχο την πρόληψη κάθε μορφής κακομεταχείρισης.

Προς την κατεύθυνση αυτή, η Ανεξάρτητη Αρχή συμμετείχε ενεργά στη συζήτηση που έγινε στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή Νομικών για την έγκριση του Νόμου και των Κανονισμών για τους χώρους κράτησης απαγορευμένων μεταναστών. Κατά τη διάρκεια των συνεδριών της Επιτροπής, η Αρχή υπέβαλε με γραπτό υπόμνημα τις θέσεις και τις εισηγήσεις της όσον αφορά τις διατάξεις του νομοθετικού πλαισίου υπό συζήτηση.

Βάσει των εισηγήσεων της Αρχής, έγιναν βελτιώσεις και εισήχθηκαν νέες ρυθμίσεις στο νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των χώρων κράτησης απαγορευμένων μεταναστών. Ειδικότερα, σημαντική βελτίωση επήλθε στις πρόνοιες που αφορούν την επιβολή περιορισμού ή στέρησης δικαιωμάτων των κρατουμένων σε περιπτώσεις παράβασης

των υποχρεώσεων τους. Συγκεκριμένα, προβλέφθηκε ότι κατά την επιβολή των ως άνω μέτρων θα πρέπει να **δίνεται το δικαίωμα στον κρατούμενο να ακουσθεί** και ότι θα πρέπει να **γνωστοποιούνται, άμεσα ή εντός 3 ωρών, σε γλώσσα καταληπτή, τόσο η απόφαση όσο και οι λόγοι λήψης της** στον επηρεαζόμενο κρατούμενο. Επιπλέον, ο κρατούμενος θα πρέπει να **εξετάζεται από ιατρικό λειτουργό** εντός 2 ωρών αφού τοποθετηθεί σε απομόνωση, ο οποίος μπορεί να διατάξει τον τερματισμό της απομόνωσης για λόγους σωματικής και ψυχικής υγείας του κρατούμενου. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι ρυθμίστηκε η **μέγιστη διάρκεια της απομόνωσης** σε διάστημα 5 ημερών, ενώ προβλέπεται **η δυνατότητα τουλάχιστον μιας ώρας άσκησης σε εξωτερικό χώρο** και κατά τη διάρκεια της απομόνωσης, γεγονός που είναι συμβατό με τα διεθνή πρότυπα (CPT).

Περαιτέρω, μετά από εισήγηση της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης, εισήχθη νέα πρόνοια που προβλέπει την σύσταση **Επιτροπής Παραπόνων**, η οποία θα επανεξετάζει τις αποφάσεις του Υπεύθυνου του χώρου κράτησης κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του βάσει του άρθρου 11 και 13 των Κανονισμών.

Ακόμη, στη βάση των εισηγήσεων μας, διευκρινίστηκε ότι οι επιστολές κρατουμένων ελέγχονται για παράνομα αντικείμενα και **μόνο σε περίπτωση που βρεθεί τέτοιο αντικείμενο η επιστολή μπορεί να διαβαστεί**.

Επιπλέον, με σχετική εισήγηση μας, διαγράφηκε η πρόνοια των Κανόνων Κρατητηρίου που απαγόρευε στους κρατούμενους να

συζητούν την υπόθεση για την οποία κρατούνται με όσους τους επισκέπτονται.

2. Σύσταση Ομάδας Εργασίας για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Στο πλαίσιο των προληπτικών συστημικών δράσεων, η Ανεξάρτητη Αρχή εισηγήθηκε προς τις αρμόδιες αρχές τη Σύσταση Ομάδας Εργασίας για την πρόληψη των Βασανιστηρίων με τη συμμετοχή εκπροσώπων από το Τμ. Φυλακών, την Αστυνομία, τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας και τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας. Η Ομάδα Εργασίας έχει ήδη συσταθεί και θα συνέρχεται δύο φορές το χρόνο με σκοπό τη διαβούλευση και την ανταλλαγή απόψεων επί των ευρύτερων ζητημάτων που ανακύπτουν.

Κύριος στόχος της ευρύτερης δραστηριοποίησης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση τόσο των αρμόδιων αρχών όσο και της κοινής γνώμης σε ζητήματα κακομεταχείρισης. Η ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκομένων αναμένεται να ενισχύσει τον εποικοδομητικό διάλογο για την εξεύρεση λύσεων σε μια σειρά θεμάτων που σχετίζονται με τους χώρους κράτησης.

Διεθνής Δράση

Διεθνής Δράση

Κατά το 2011, Λειτουργοί του Γραφείου συμμετείχαν σε σειρά σεμιναρίων και ημερίδων σχετικών με το θέμα των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, που διοργανώθηκαν από διεθνείς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στο ζήτημα αυτό.

Πιο συγκεκριμένα:

- Η Λειτουργός κ. Κάλια Καμπανελλά συμμετείχε στην Τέταρτη Θεματική Συνάντηση του Ευρωπαϊκού Δικτύου των Εθνικών Αρχών Πρόληψης των Βασανιστηρίων, που διοργανώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης στις 14-15 Μαρτίου 2011 στο Παρίσι, με θέμα: ***"Ασφάλεια και αξιοπρέπεια στους χώρους περιορισμού της ελευθερίας "***. Στο συνέδριο αναλύθηκαν τα ευρύτερα ζητήματα ασφάλειας σε συνάρτηση με τους κινδύνους που πιθανόν να θέτουν για την αξιοπρέπεια όσων στερούνται της ελευθερίας τους.

- Η Λειτουργός κ. Κάλια Καμπανελλά συμμετείχε σε συνέδριο που διοργανώθηκε από το Διεθνές Ινστιτούτου των Ombudsman (International Ombudsman Institute) στη Βαρσοβία στις 13-14 Σεπτεμβρίου 2011 με θέμα: ***«Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Ombudsman»***

- Η Λειτουργός κ. Κάλια Καμπανελλά συμμετείχε στην ***Τρίτη Ετήσια Συνάντηση*** **των Επικεφαλών και των Σημείων-Επαφής του Ευρωπαϊκού Δικτύου των Εθνικών Αρχών Πρόληψης των Βασανιστηρίων,** που διοργανώθηκε στη Λιουμπλιάνα στις 6-7 Δεκεμβρίου 2011.

- Ο Πρώτος Λειτουργός του Γραφείου κ. Άριστος Τσιάρτας συμμετείχε στο **Παγκόσμιο Forum της διεθνούς μη κυβερνητικής Οργάνωσης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων *(APT OPCAT Global Forum)*** που διοργανώθηκε στη Γενεύη στις 10-11 Νοεμβρίου 2011.

Περαιτέρω, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων συμμετέχει ενεργά στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Αρχών Πρόληψης των Βασανιστηρίων τόσο μέσω της εκπροσώπησης της στα συνέδρια που διοργανώνονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και μέσω της διαβούλευσης με άλλες Εθνικές Αρχές για κοινά ζητήματα προβληματισμού και δράσης.

Συγκεκριμένα, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων υπέβαλε κατά το 2011 ερώτημα προς το Δίκτυο, προκειμένου να διαπιστωθούν οι πρακτικές που εφαρμόζονται από άλλες Εθνικές Αρχές Πρόληψης. Ειδικότερα, το ερώτημα αφορούσε κατά πόσο η αρμοδιότητα διενέργειας επισκέψεων σύμφωνα με το Προαιρετικό Πρωτόκολλο εκτείνεται σε Στέγες Ηλικιωμένων και ατόμων με αναπηρίες.

Επίσης, στόχος της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων είναι η διατήρηση και ενδυνάμωση της στενής συνεργασίας της με διεθνείς επιτροπές που δραστηριοποιούνται στο χώρο της πρόληψης των βασανιστηρίων. Ιδιαίτερη συνεργασία προσδοκάται με την Υποεπιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (SPT) καθώς και με την αντίστοιχη Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT).

Συμμετοχή σε συνέδρια στην Κύπρο

Συμμετοχή σε συνέδρια στην Κύπρο

Η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων συμμετέχει σε σειρά δράσεων με στόχο τόσο την διαρκή εκπαίδευση του προσωπικού του Γραφείου σε θέμα κακομεταχείρισης αλλά και την ευαισθητοποίηση του κοινού και των αρμόδιων αρχών στο ζήτημα των βασανιστηρίων.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ανεξάρτητη Αρχή συμμετείχε στις πιο κάτω δράσεις:

- Οι Λειτουργοί του Γραφείου κ.κ Κάλια Καμπανελλά και Ζηναΐδα Ονουφρίου παρακολούθησαν επιμορφωτικό σεμινάριο που διοργανώθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) στις 14 και 15 Δεκεμβρίου 2011 με θέμα *«Εντοπισμός των θυμάτων βασανιστηρίων στη διαδικασία Ασύλου».*

- Η Λειτουργός κ. Κάλια Καμπανελλά συμμετείχε ως εισηγήτρια σε ημερίδα με θέμα *« Rehabilitation of victims of torture»* που διοργανώθηκε από το Future Worlds Centre στις 28 Σεπτεμβρίου 2011

Επιπλέον, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων συμμετέχει ενεργά στην διαρκή εκπαίδευση των Αστυνομικών που ασχολούνται με κρατούμενους και για το λόγο αυτό η Λειτουργός κ. Κάλια Καμπανελλά παρουσιάζει το θέμα *«Χειρισμός κρατουμένων και ανθρώπινα δικαιώματα»* σε σειρά σεμιναρίων στην Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου.

Σχέδιο Δράσης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων για το έτος 2012

Σχέδιο Δράσης της Ανεξάρτητης Αρχής Πρόληψης των Βασανιστηρίων για το έτος 2012

Η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων κατήρτισε ένα σχέδιο δράσης για το έτος 2012 με κύριο στόχο τον προγραμματισμό των επισκέψεων που θα διεξαχθούν από τον Επίτροπο Διοικήσεως σε χώρους κράτησης και τη θέσπιση των εξειδικευμένων προτεραιοτήτων της δράσης κατά το έτος 2012.

Από τη συσσωρευμένη εμπειρία του Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως στον χειρισμό των καταγγελιών των κρατουμένων και από την εμπειρία του πρώτου έτους διενέργειας επισκέψεων, διαπιστώνεται ότι τα πρόσωπα που στερούνται της ελευθερίας τους πολύ συχνά κρατούνται σε χώρους με κακές συνθήκες διαβίωσης. Αυτό παρατηρήθηκε ότι ισχύει ιδιαίτερα για τα άτομα που κρατούνται από την αστυνομία.

Ως εκ τούτου, βασικό στόχο για το δεύτερο έτος της δράσης της Ανεξάρτητης Αρχής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων είναι να εντοπιστούν τα κυριότερα προβλήματα και ελλείψεις στις συνθήκες κράτησης και να διατυπωθούν σχετικές συστάσεις για την απάμβλυνση τους.

Ωστόσο, όπως και το 2011, οι επισκέψεις της Ανεξάρτητης Αρχής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων δεν είναι απλά μια καταγραφή των συνθηκών κράτησης. Ο στόχος είναι, από τα ευρήματα των επισκέψεων σε κέντρα κράτησης, να διαμορφωθεί η συνολική εικόνα

τόσο σε σχέση με τις συνθήκες κράτησης και τα βασικά δικαιώματα των κρατουμένων, η οποία είναι μια ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος.

Κατά τη διάρκεια του 2011, η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων διενήργησε τέσσερις επισκέψεις. Όπως αρχικά αναλύθηκε, η πραγματοποίηση επισκέψεων σε Στέγες για ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρίες εντός του 2011 δεν κατέστη δυνατή, παρότι αποτελούσε πρωταρχικό στόχο της δράσης για το 2011.

Ως εκ τούτου, ο στόχος για την διενέργεια επισκέψεων στους χώρους αυτούς μετατέθηκε για το έτος 2012. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρίες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες ατόμων με εξειδικευμένες ανάγκες, ενώ οι χώροι όπου φιλοξενούνται σπάνια υπόκεινται σε λεπτομερή έρευνα και επισκέψεις από ανεξάρτητους φορείς.

Επιπλέον, δεύτερος στόχος για το 2012 είναι να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που προκύπτουν από το φαινόμενο της μακροχρόνιας κράτησης των μεταναστών υπό απέλαση σε αστυνομικά τμήματα. Αυτή η αμφισβητήσιμη πρακτική έχει παρατηρηθεί κατά τη διάρκεια του 2011 και είναι ένα θέμα έντονου ενδιαφέροντος για την Ανεξάρτητη Αρχή.

Ως εκ τούτου, το 2012, σχεδιάζεται να πραγματοποιηθούν συνολικά **δέκα επισκέψεις**, συμπεριλαμβανομένων δύο επαναληπτικών (follow-up) επισκέψεων.

Συγκεκριμένα, σχεδιάζετε να διενεργηθούν επισκέψεις στους παρακάτω χώρους περιορισμούς της ελευθερίας:

- **Το Νοσοκομείο Αθαλάσσας (επαναληπτική επίσκεψη)**
- **Τις Κεντρικές Φυλακές (επαναληπτική επίσκεψη)**
- **Τρία Αστυνομικά Κρατητήρια, ιδίως εκείνα που χρησιμοποιούνται για την κράτηση αλλοδαπών για σκοπούς απέλασης**
- **Πέντε Στέγες για Ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρίες (κυρίως παιδιά) σε όλη την Κύπρο, που λειτουργούν είτε από το κράτος ή από ιδιώτες**
- **Κάθε άλλο μέρος όπου άτομα στερούνται ή μπορεί να στερηθούν της ελευθερίας τους**

Μέσα από τη συσσωρευμένη εμπειρία του Γραφείου στο χειρισμό παραπόνων από κρατούμενους στις Κεντρικές Φυλακές, αναδεικνύεται η ανάγκη για τροποποίηση των Περί Φυλακών Νόμων και Κανονισμών.

Προς την κατεύθυνση αυτή, έχει προγραμματιστεί η κατάρτιση και υποβολή εντός του 2012 ολοκληρωμένης πρότασης για τροποποίηση των περί Φυλακών Νόμων και Κανονισμών με σκοπό τον εκσυγχρονισμό της σωφρονιστικής πολιτικής και την ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Μελλοντικές Προκλήσεις – Στελέχωση της Ανεξάρτητης Αρχής

Μελλοντικές προκλήσεις

Ο θεσμός του Επιτρόπου Διοικήσεως λειτουργεί από το 1991 και μέσω της δράσης του έχει καταξιωθεί στη συνείδηση του πολίτη ως ο κατ'εξοχήν μηχανισμός εξωδικαστικού ελέγχου της δημόσιας διοίκησης. Εντός του Γραφείου Επιτρόπου Διοικήσεως λειτουργούν επίσης, από το 2004, δύο ανεξάρτητες αρχές, η Αρχή Ισότητας και η Αρχή κατά των Διακρίσεων, κατ' εφαρμογή σχετικών Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πρόδηλα η αύξηση των παραπόνων και η ανάθεση νέων αρμοδιοτήτων αποδεικνύει την εμπιστοσύνη των πολιτών και της Πολιτείας στο θεσμό αλλά ταυτόχρονα διευρύνει σημαντικά το φάσμα αρμοδιοτήτων που καλείται να ασκήσει ο Επίτροπος Διοικήσεως. Παράλληλα με την ανάθεση νέων αρμοδιοτήτων, ο όγκος των παραπόνων που υποβάλλονται τόσο στο Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως όσο και στις δύο Ανεξάρτητες Αρχές αυξάνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια.

Η προσθήκη ενός νέου πεδίου δράσης, τόσο σημαντικού όσο αυτό της πρόληψης των βασανιστηρίων, αποτελεί σίγουρα μια μοναδική ευκαιρία αλλά και πρόκληση για το θεσμό. Ο Επίτροπος Διοικήσεως καλείται σήμερα να διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο σε ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων και προς τούτο απαιτείται η πλήρης στελέχωση του Γραφείου.

Προϊστάμενος της Αρχής είναι ο κ. Άριστος Τσιάρτας, Πρώτος Λειτουργός του Γραφείου, ενώ η Αρχή στελεχώνεται μόνο από μία Λειτουργό, την κ. Κάλια Καμπανελλά, η οποία ασκεί παράλληλα καθήκοντα στο Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως και στην Αρχή κατά των Διακρίσεων. Επιπρόσθετα, η κα Ειρήνη Πέππου ασκεί καθήκοντα γραμματειακής υποστήριξης της Αρχής.

Δυστυχώς, πέραν της ήδη εμφανούς υποστελέχωσης της Ανεξάρτητης Αρχής, η ανάγκη για περιστολή των κρατικών δαπανών οδήγησε στην κατάργηση τριών κενών θέσεων Λειτουργού Επιτρόπου Διοικήσεως, γεγονός που αναμένεται να δυσχεράνει σημαντικά την διεκπεραίωση των διευρυμένων αρμοδιοτήτων του θεσμού. Ως εκ τούτου, η ενίσχυση του Γραφείου με ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί μια από τις προκλήσεις που ο Επίτροπος καλείται να αντιμετωπίσει ώστε να συνεχίσει να λειτουργεί αποτελεσματικά προς όφελος όλων των πολιτών.

Η ανταπόκριση του θεσμού στην υποχρέωση του για τακτικές επισκέψεις σε ένα τόσο ευρύ είδος χώρων περιορισμού της ελευθερίας προϋποθέτει όχι μόνο την επαρκή στελέχωση του αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις εξειδικευμένες, επιστημονικές γνώσεις. Για το λόγο αυτό, αποτελεί μελλοντική πρόκληση η εξεύρεση τρόπων συνεργασίας με ανεξάρτητους ειδικούς (ιατρούς, ψυχιάτρους κ.λ.π) για τις ανάγκες διενέργειας επισκέψεων σε συγκεκριμένους χώρους, καθώς το προσωπικό του Γραφείου απαρτίζεται κυρίως από άτομα με νομική κατάρτιση.

Ιδιαίτερη πρόκληση, που έχει ανακύψει λόγω και της οικονομικής κρίσης και απασχολεί τον Επίτροπο Διοικήσεως, αποτελεί ο τρόπος υλοποίησης των εισηγήσεων που υποβάλλει η Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων, που αρκετά συχνά συνεπάγεται οικονομικό κόστος. Παρότι οι προσπάθειες της Πολιτείας για οικονομική περιστολή γίνονται απόλυτα κατανοητές, θα πρέπει σε κάθε περίπτωση τα άτομα που τελούν υπό περιορισμό ή κράτηση να διαβιούν σε αξιοπρεπείς συνθήκες και να διασφαλίζεται η άσκηση ενός minimum δικαιωμάτων. Προς την κατεύθυνση αυτή, διαφαίνεται η σταδιακή αλλά εμφανής αναβάθμιση του ρόλου των δημόσιων Υπηρεσιών που διαχειρίζονται οικονομικά κονδύλια τμημάτων της πολιτείας, οι οποίες καλούνται να λάβουν τις σχετικές αποφάσεις.

Επιστημονική επεξεργασία κειμένων:

Άριστος Τσιάρτας –
Κάλια Καμπανελά

Ανεξάρτητη Αρχή Πρόληψης των Βασανιστηρίων